

Kurgu Dergisi
S: 15, 288-310, 1998

AÇIKÖĞRETİMDE DEĞİŞİM RÜZGARLARI İngiliz Açık Üniversitesi'nde Uygulanan Değişim ve Yeniden Yapılanma Programının Ulaştığı Sonuçların AÖF İçin Doğurguları (1)

Prof.Dr. Murat BARKAN*

ÖZET

Doğal sürecinde değişim ve gelişim olan kurumların iletişim ya da iletişimsizlik nedeniyle düştükleri bazı zor durumlardan yine iletişimi kullanarak kurtulabilecekleri aktarılan çalışmada Açıköğretim Fakültesi'nin kalite, prestij kaybı gibi sorunları gündeme getirilip çok benzer sorunlara sahip İngiliz Açık Üniversitesi'yle karşılaştırılıyor. İ.A.Ü.'nin bu sorunlarla nasıl karşılaştığı gereksinimlerinin ne olduğu ve nasıl bir hareket içine girdiği belirtilip, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin neler yapması gerektiği anlatılıyor. A.Ö.F.'nin sorunlarını çözmeye yönelik bir alternatif geliştiriliyor.

GİRİŞ

İletişimin doğal hız ve yoğunluğunda seyreden değişim süreçlerini daha da hızlandırıp yoğunlaştırarak etkilediği artık tartışılmıyor. Bu durum değişime uyum gereğini hisseden tüm kurumları, sorunu yaratan iletişimden çözüm amacıyla da yararlanma çabasına yönlendiriyor.

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

1 Makale, yazarının The British Council Research Scholarship desteğiyle Nisan-Aralık 1990'da gerçekleştirdiği **Media Planning Policies & Message Desing Strategies in the Educational Communication Projects at the The British Open University (OU)** konulu doktora sonrası araştırma çalışmasında elde ettiği bulgular ile 5 Eylül - 5 Ekim 1997 tarihleri arasında yine aynı kurumda **The Winds of Change at the OU** konulu araştırma bulgularının karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Sözkonusu kurum, “toplumun beyni” olan üniversite olduğunda uyum gereği daha da yaşamsal bir yükümlülük oluyor.

Bununla birlikte, içerik, dayanak ve biçimi değişiklik gösterse de, değişime uyum sağlamaya en çok direnç gösteren kurum da, ilginçtir ki, yine üniversiteler olabiliyor. Oysa, bilimin nesnel ilkeleri doğrultusunda çalışması beklenen bir kurumun değişim gereği kadar; bunun yön, hız ve yoğunluğunu diğer kurumlara göre önceden kavraması ve öncü olması beklenir.

İngiliz Açık Üniversitesi (İAÜ) “bilimsel tutuculuk” olarak da adlandırılabilir bu direnci kırarak değişim sürecini başlatan öncü bilim kurumlarından biri olmayı başarmış akademik kurumların en önemlilerinden biridir. İAÜ’nin önemi hizmeti sunuş biçimi kadar ulaştığı öğrenci tanımının ulusal boyutları aşmış olmasından da kaynaklanmaktadır. Bu nedenle İAÜ ile ilgili olarak yapılan araştırma bulguları ve bunlara dayalı değerlendirmeler uluslararası genellemeler yapma olanağını tanımaktadır.

Bu makale, hedef, politika ve stratejileri 1990’da belirlenip İAÜ’nin akademik ve yönetsel birimleri tarafından geliştirilerek kararlaştırılan “değişim ve yeniden yapılanma süreci”nin yedi yıllık uygulama sonucunda varılan aşamanın değerlendirilmesi amacıyla yöneliktir.

Yazar bu sürecin başında, değişim ve yeniden yapılanma kararının verilerek çalışmaların başlatıldığı dönemde, The British Council (İngiliz Kültür Heyeti-İKH) tarafından desteklenen bir araştırma nedeniyle İAÜ’de bulunma şansına sahip olmuştur. Yazarın yedi yıl sonra aynı kurumun desteğiyle yinelediği gözlemlerden çıkan sonuçlar, üyesi bulunduğu Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nin de benzer nitelikte kökten ve kapsamlı bir değişim projesini uygulaması gerektiği görüşünü desteklemektedir.

Bu değişim, fakültenin işlevlerine yönelik “vizyon”undan başlayıp yeniden tanımlanması gerekebilecek “misyon”una; bu noktadan hareketle hizmetin yeniden yapılandırılmasına; buna bağlı olarak da “örgüt yapısının yeniden oluşturulmasına”na kadar tüm süreçlere yönelik olabilecektir.

DEĞİŞİM RÜZGARLARININ İLK ESİNTİLERİ

a) Sorgulama Süreci

1990'lı yıllar İngiliz toplumunda kökten işlevsel ve yapılan değişimlerin yaşandığı bir dönemin başlangıcıdır. Sözkonusu değişimler toplumun tüm kurumlarının verimlilik, etkililik ve kalite ölçütleri açısından sorgulanması ile başlamıştır. Çünkü, özellikle kamu sektöründe parasal kaynaklar, farklı nedenlerle hızla daralıp ve ülke ekonomisi büyük boyutlarda küçülürken toplumsal beklentiler durağan kalmamış; tersine büyük bir hızla çeşitlenerek artmıştır (2). Bu ise yeni ve daha büyük kaynakların bulunmasını, bulunamazsa yaratılmasını gerektirmiştir. Bu arada ekonominin, işlevini tamamlamış ve işe yararlığı kalmayan kurumlara yaşam şansı tanıyarak bunları daha fazla sırtında taşımasına olanak kalmadığı anlaşılmıştır.

Sözkonusu sorgulama sırasında;

- Kurumların kamu kaynaklarını kullanma ve yeni kaynaklar yaratma becerileri karşılaştırılmıştır. Bulgular kurumların verimlilik durumlarını ortaya koymuştur.
- Kurumların tüketime sunduğu ürüne toplumda talep olup olmadığı belirlenmiştir. Buradan elde edilen veriler arz ve talep arasındaki dengeyi; bu da kurumların etkililik düzeyini belgelemiştir.
- Kurumların kamu kaynaklarından aldıkları pay ile toplumsal beklentilerde sağladıkları doyum karşılaştırılarak ulaştıkları kalite düzeyi netleştirilmiştir.

Sorgulama sonucunda ise;

- kaynak üretmediği gibi sadece tüketici konumunda kaldığı için verimsiz;
- ürününe talep kalmaması nedeniyle işlevsiz kaldıkları için etkisiz;
- kamu kaynaklarından aldıkları pay karşılığında doyum sağlayamadığı için kalitesiz olduğu anlaşılan kurumlar belirlenmiştir.

2 M. Barkan. "İngiliz Açık Üniversitesi'nde Yapısal Değişiklikler ve Açıköğretim İçin Düşündürdükleri". **Kurgu 10**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını, s.237-259.

Bu kurumların ürün, üretim süreçleri ve pazardaki durumları analiz edilmiştir. Bunlar arasında yapı ve işlevleri açısından verimlilik ve kalite sorunu olduğu belirlenen; bununla birlikte etkili ve işe yarar hale getirilebilecek durumda olduğu belirlenenlerde değişim programları uygulanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, varoluş nedenleri tümü ile ortadan kalktığı için etkisiz ve bu yüzden değişime hiçbir biçimde ayak uyduramayan; buna bağlı olarak da sürecin hedeflerine ulaşmasına engel oluşturan tüm kurumlar hızla giderilmeye çalışılmıştır.

Üniversiteler analiz çalışmalarının hedefi olan kurumların başında gelmektedir. Analiz sonucunda, üniversitelerin verimlilik ve kalite sorunlarının olduğu; etkililik düzeylerinin ise buna bağlı olarak düşük görüldüğü anlaşılmıştır.

Bu kurumlar açısından sorunun kaynağı, üniversitenin bilinen iki temel işlevi arasında gereken dengenin artık olmamasıdır. Üniversitenin “araştırma” ve “yükseköğretim” olarak bilinen bu iki temel işlevi arasındaki denge araştırma lehine ve görmezlikten gelinemeyecek ölçüde bozulmuştur. Özünde araştırma, yükseköğretim amacına ulaşmak için bir araçtır. Bununla birlikte, İngiliz Üniversiteleri’nde araştırma araç olmaktan çıkmış, amaç haline dönüşmüştür. Bu durum, araştırmaların öğretime hizmet edebilirlik özelliğinin giderek zayıflaması biçiminde yansımıştır. Bu tür üniversiteler alanyazında “araştırma üniversitesi” olarak tanınır.

İngiliz toplumunda yükseköğretim gereksinmesinin giderek artmakta olduğu bilinmesine karşın üniversitelerin, araştırmaya ağırlık ve öncelik verme ısrarı nedeniyle öğretim beklentilerini karşılama amacını ertelediği, ikinci plana ittiği hatta yer yer tümüyle inkar ettiği durumlarla karşılaşmıştır. Bu durum “Üniversitelerin Enstitüleşmesi Sorunu” olarak tanımlanmaktadır (3).

Oxford ve Cambridge ekolü liderliğinde yerleşen İngiliz Üniversite geleneği öğretecek şeyi olmayan üniversitenin işlevsiz ve dolayısıyla etkisiz olacağı ilkesine dayandırılmıştır. Öğretecek şey olarak tanımlanan bilgi ise araştırarak bulunur. Bu nedenle üniversitenin, öncelikli ve ağırlıklı olarak

3 D. Laurillard (1996). "Rethinking University Teaching; A Framework for The Effective Use of Technology". **Routledge Studies in Distance Education**. s.14-23.

araştırmak zorunluluğu vurgulanır (4). Ancak verimlilik çözümlmelerinden elde edilen sonuçlar, bu ilkeye tanınan önceliğin, uygulamada öğretim hedefini giderek “zorunlu olmadıkça zaman, emek ve para harcanması anlamsız; zorunluluk duyulduğunda ise katlanılan bir külfet” olarak anlaşıldığını belgelemektedir. Bu arada, akademik önceliklerini değinilen gelenek ve ilkeye dayalı olarak gerçekleştiren üniversitelerin toplumun beklentilerindeki değişimi kaçırdıklarını ya da görmezden geldiklerini ileri sürmek hatalı olmayacaktır.

Burada söze edilen değişim beklentisi, toplumun akademik kurumlardan beklentilerindeki önceliği araştırmadan öğretime kaydırması olarak da tanımlanabilir. Üniversite, bu değişimi farklı nedenlerle kavramak ve benimsemekte geciktiği için, değişimle gelen yeni duruma ayak uydurmayı sağlayamamıştır. Böylece üniversite, toplumda yükseköğretim beklentilerine dayalı talebi karşılayamadığı için umutsuzluk, hayal kırıklığı ve kırgınlık yaratmıştır. Bu sonuç, İngiliz üniversitelerini, toplum için gereği ve bu nedenle de etkililiği yoğun olarak sorgulanan bir kurum kimliğine kavuşturmuştur. Bu durumdan duyulan rahatsızlık, cehaletin İngiliz toplumunun temellerini sarsacak bir tehdit unsuru oluşturmaya başlaması, yaygınlaşan şiddet olayları ve hızla yükselen köktenci eğilim örnek gösterilerek belgelenmektedir.

Bu gelişmelerin nedeni araştırıldığında iki ipucu yine üniversitede bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; üniversite araştırma ve yükseköğretim için dengeli biçimde kullanılmak üzere ayrılan kaynakların hemen hemen tamamını araştırma için harcamaktadır. Yükseköğretim için ayrılan kaynakların yetersiz kalmasının nedeni budur. Yükseköğretim talebi hızla ve çeşitlenerek artmakta; buna karşın üniversitede öğrenim gören öğrenci sayısı artmamaktadır. Bu yönüyle sorun, kantite (sayısal) ya da fizik kapasite yetersizliği olarak görülebilmektedir. Ancak, kantite sorunu beraberinde kalite sorununu da getirmiştir. Üniversitenin öncelik ve ağırlık verdiği araştırmaların sorun çözmeyi hedefleyemeyecek ölçüde ayrıntıya yönelmesi ve bunlardan elde edilen bulguların öğretim içeriğine aktarılamamasını doğurmuştur.

Sorgulama derinleştirildiğinde sorunun sadece verimlilik ve kalite ile sınırlı kalmadığı, yükseköğretim programlarının önemli bir bölümünün mezuniyet sonrasında işe yaramadığı ortaya çıkmıştır. Bu ise

4 J. S. Daniel (1994). **Mega-Universities and Knowledge Media**. Open and Distance Learning Series, Kogan Page.

diğer iki soruna ek olarak etkililik sorununun da gündemin baş köşesinde yer aldığını göstermektedir. Sir Dearing, raporunda “ İngiliz yükseköğretim programlarının güncel sorunlara çözüm getirme becerisinin sınırlılığı ”nı belirtirken dayandığı gerekçe budur (5).

b) Analiz Sonuçları ve Üniversitenin Yeniden Tanımlanması

Analiz çalışmalarının da gösterdiği üzere İngiliz yükseköğretim sisteminde verimlilik, etkililik ve kalite açısından belirgin sorunların olduğu açıktır. Anılan raporun bu sorunları aşmak için belirlediği hedefler ana hatlarıyla şöyle maddeleştirilebilir:

- Üniversitenin, toplumun beklentilerindeki değişime duyarlı olması bir zorunluluktur.
- Üniversiteden beklentiler değişmiştir. Bunun için “araştırma, amaç olmaktan çıkıp öğretim amacına hizmet eden araç” konumuna getirilmelidir.
- Üniversite “araştırma üniversitesi” ve “öğretim üniversitesi” olmak üzere iki tür görev yapmalı; öğretim üniversiteleri ile araştırma üniversite sayıları arasındaki oran toplumun beklentileri dikkate alınarak belirlenmelidir.
- Üniversitenin karşılayamadığı için kendinden uzaklaştırdığı talebi yeniden kışkırtması, yaygınlaştırması ve karşılaması zorunludur.
- Araştırma, öğretim gereksinmelerini belirlemeye ve bunu karşılayacak bilgi ve becerileri bulmaya, yoksa üretmeye yönelik olmalıdır.
- Yükseköğretim programları çeşitlenmeli, kazandırılan yeterli düzeyi yükselmelidir.
- Üniversitenin kamu bütçesinden aldığı pay ve ülke ekonomisindeki yükü aşamalı olarak azalmalı; gereken kaynaklar bu kurumlar üretilmelidir.

Genel hatlarıyla tanımlanan bu hedeflere ulaşılması için alınması ivedi önlemlerin başında üniversitenin yeniden tanımlanması gelir. Yeni tanıma temel olan anlayışın dayandığı ilkeler ise kısaca şu başlıklar altında toparlanabilir:

5 Sir R. Dearing (23 July 1994). The National Committee of Inquiry ino Higher Education In the Learning Society (summary report): UK.

- “Yükseköğretim” hizmet sektörünün önemli bir pazarıdır. Bu pazarın boyutları ulusal sınırları aşarak uluslararasına taşabilir.
- Bu pazarda dolaşım ve paylaşımı sağlanan ürün “akademik birikimler”dir.
- Verilen hizmet türü “öğretim” ve “öğrenim” olarak tanımlanır.
- Öğrenci bu pazarda, doyumunu önkoşul olan “müşteri”dir.
- Bu pazarda varolan paylarını koruma ve olanakları çerçevesinde genişletme çabası gösteren kurumun adı “üniversite”dir.
- Üniversiteler bu pazardaki paylarını gerek korumak gerek artırmak için birbirleri ile “rekabet ederler”.
- Yükseköğretim pazarında yaşam sürdürmek için yapılacak pazar araştırmasının adı “gereksinim analizi”dir.
- “Rehberlik” ve “akademik danışmanlık” müşteri doyumunda halkla ilişkiler olanağı sağlar. Bu iki etkinliğin pazarlama amacıyla kullanılması da mümkündür.
- Talep kışkırtmak ya da yönlendirmede gelişkin pazarlama olanaklarından yararlanılabilir.
- “Ölçme ve değerlendirme” hizmetin, ürünün, üretim sürecinin ve tüketicinin ulaştığı verimlilik, etkililik ve kalite düzeyini belgeleyen en önemli performans göstergesidir.

c) Değişim Rüzgarları Hızlanmaya Başlıyor

İngiliz üniversitesinde değinilen anlayış ve ilkelere dayalı olarak esmeye başlayan değişim rüzgarlarına geleneksel ya da sınıfta öğretim yapan kurumların direnci şiddetli olmuştur. Bu direnç halen sürmektedir.

Bununla birlikte İAÜ eğitim yapısının temelinde yer alan uzaktan öğretim yönteminin sağladığı olanakları da ussal değerlendirerek belirtilen anlayış ve ilkelerin parametrelerini kısa sürede kavrayıp yapısına uyarlayarak değişim düzgarını yakalamayı başarmıştır.

İlk ve en temel değişim pazar araştırmalarına ve bunun uzantısında da gereksinim analizlerine verilen öncelik ve ağırlık olmuştur.

Sir John Daniel’in rektörlüğe atanması sonrasında bu süreç hızlı ve yoğun biçimde başlamıştır. Bu çalışmalar İAÜ’de Eğitim Teknolojisi Enstitüsü (Institute of Educational Technology-IET) bünyesinde yer alan Halkla İlişkiler Birimi’nin görev tanımı içinde yer almıştır. Bu birimdeki kadro olanakları genişletilmiş, teknoloji altyapısı bilgisayar yoğun hale

getirilmiştir. Bugün İAÜ'nin sahip olduğu veri tabanı olanaklarının ülke genelindeki en iyi teknolojiye sahip olduğu bilinmektedir. Hİ biriminin yaptığı ulusal ve uluslararası düzeydeki pazar araştırmaları sonucunda talep ve müşteri tanımları enstitü ve üniversitenin diğer birimlerinde çalışan uzmanlardan bir kısmının bile gereğini kavrayamadığı ayrıntıya inmektedir.

Bu bilgi altyapısı sayesinde üniversite, sayıları 250.000'e varan öğrencileri ile "bireysel iletişim bağı" kurabilmektedir. Hİ birimi sadece Milton Keynes merkezinde hizmet vermemekte; aynı hizmeti 13 Bölgesel Çalışma Merkezi'nde (Study Centers) de verebilmektedir. Merkez ve taşra örgütleri arasında internet dışında tümü ile kuruma özel veri dolaşımı amaçlı internet bağlantısı bulunmaktadır.

Hİ biriminin gerçekleştirdiği pazar araştırmaları sayesinde İAÜ öğretim talebinin kitlesel özelliğini yitirdiğini; buna karşın talebin bireysellik özelliğinin ön plana çıktığını diğer üniversitelerden önce kavrama olanağı bulmuştur. Bu veri ona öğretim tasarımı stratejileri yanında teknoloji yatırım politikalarını da bireysel öğretim hedeflerine yöneltme olanağı vermiştir.

d) "Uzaktan Öğretim"den "Açık Öğrenim"e Doğru

Pazar araştırması ve gereksinim analizleri sonucunda bir başka veri de uzaktan öğretim yaklaşımının artık gerçek talebi karşılamadığını göstermiştir. Bunda kuşkusuz kitlesel talebin bireyselle yönelmesinin payı vardır. Bununla birlikte, bir başka veri yeni yaklaşımın içeriğinin gerçekçi desenlenmesinde ek bir yarar sağlamıştır. Buna göre potansiyel yükseköğretim öğrencisi İAÜ'yi geleneksel üniversiteye tercih etmeye hazırdır; ancak, İAÜ'de hizmet kalitesi diğerlerinden daha iyi olmalıdır.

Bu veri İAÜ'de uzaktan öğretim yaklaşımının devrim niteliğinde değişimlerle yepyeni bir kimlik kazanmasına neden olmuştur. Çünkü, bu noktaya kadar İAÜ öğrencisinin "farklı olanaksızlıklar nedeniyle geleneksel üniversitelerde yükseköğretim olanağı bulamadığı için ve çaresizlik nedeniyle İAÜ'ye yöneldiği" anlayışı egemendi. Bu açıdan, İAÜ kendisini bir tür "ikinci seçenek üniversitesi" olarak görmüştür. Bu egemen anlayış doğrultusunda tüm strateji ve politikalar İAÜ'nin, geleneksel üniversitelerle rekabet etmek zorunluluğu bir yana böyle bir olanağı olmadığı görüşüne dayalı olarak geliştirilmiştir.

Bununla birlikte, giderek yoğunlaşan ve yaygınlaşan bireysel öğrenim gereksinimi karşısında geleneksel üniversitenin sağladığı olanaklar öğrenciler için çekiciliğini yitirmiştir. Bu durumda, “birey” olarak tanımlanan öğrenciyi zaman ve fizik mekan sınırlamalarından kurtaran yükseköğrenim seçeneğinin çekicilik kazanacağı açıktır. İAÜ varolan ve “kitlesel öğrenciye ortak bilgi seçeneklerinin sunumuna yönelik” stratejilerini “bireysel öğrenciye özgün bilgi seçeneklerinin sunumuna yönelik” hale getirerek geleneksel üniversiteyle rekabet edebilmiştir. Bu yeni yönelimin tanımı “açık öğrenim” olarak yapılmaktadır.

e) Açık Üniversite Oxbridge’le Rekabet Ediyor(*)

Bununla birlikte, sözkonusu analiz bulgusu egemen anlayışın sorgulanması sonucunu doğurmuştur. Bunun sonucunda, İAÜ yine pazar araştırmalarının sağladığı verilerden yararlanarak hizmet kalitesi ve öğretim olanaklarından etkili yararlanabildiği durumda geleneksel üniversitelerin sunduğu kaliteyi tutturabilmiştir.

Ancak, bu durumda geleneksel üniversitelerle rekabet etmek zorunda kalacağı anlaşılmıştır. Bu ise yeni bir kurumsal hedefdir. Bu durumda sunduğu hizmetin, kalite, etkililik ve verimlilik değerlerinin geleneksel üniversite ile en az eşdeğerde olması gerekmektedir.

1990’da tanımlanan hedef geleneksel üniversitelerin ulaştığı hizmet kalitesine ulaşmaktı. Bununla birlikte, 1996-2005 yıllarına yönelik olarak hazırlanan “Değişim Planı” çıtanın yükseldiğini, yeni strateji ve politikaların geleneksel üniversitelerden daha kaliteli hizmet sunmak olduğunu belirtmektedir (6).

İAÜ programlarında içeriğin etkili sunumu, öğretim malzemelerinin teknik düzeyi, yararlanılan bilgi kaynaklarının kanıtlanmış yeterlikleri vb. ölçütler açısından diğer üniversitelerle eşdeğerde hizmet verebiliyordu. Bununla birlikte oxbridge ekolünün, öğrencilerine sağladığı yüz yüze öğretim kalitesi ile İAÜ’den üstün olduğu görüşü yaygındı. İAÜ’nin ulaştığı kitlenin sayıca büyüklüğü geleneksel üniversitelerin lehine olan bu farkı yaratıyordu. Yine pazar araştırmalarının sağladığı verilerden

* “Oxbridge” İngiltere’de Oxford ve Cambridge ekolünde, çoğunlukla araştırmaya ağırlık veren yükseköğretim modeline verilen kısaltılmış addır.

6 Sir R. Dearing (1995). **Plans for Change: 1996-2005**. The Universities Strategic and Development Plans, The Open University, Planning Division.

yararlanarak sorunu çözmek için alınan stratejik kararlar bu noktada da dezavantajların avantaja dönüştürülebileceğini göstermektedir.

Burada tanımlanan hedefler şunlardır:

- Yüzyüze eğitim ortam ve olanakları sınıf sayısı artırılarak çoğaltılacak,
- Sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayıları geleneksel üniversitelerin ortalamasının altına indirilecek,
- Böylece öğrenci başına öğretim üyesiyle etkileşim oranı diğer üniversitelerde ulaşılan ortalamaya göre yükseltilecek,
- Sınıflar gelişkin teknolojilerle donatılarak geleneksel üniversitelerde olmayan bu olanak İAÜ sınıflarında yeralacak,
- Sınıflara ulaşım öğrenci için diğer üniversitelerdekinden daha kolay olacak.

f) Programların Çeşitlendirilmesi

Bilindiği üzere İAÜ'nin programlarından yararlanmak için herhangi bir giriş sınavı almak gerekmemektedir. Oysa geleneksel üniversitede öğrenim görebilmek için giriş sınavında başarılı olmak önkoşuldur. Bunun ilk nedeni, eski biçimiyle "uzaktan öğretim" yeni tanımıyla "açık öğrenim" modelinin öğrenci kapasitesini geleneksel üniversiteye göre yüksek tutabilmesidir. Bunun yanında, bu çağdaş eğitim seçeneğinin varoluş gerekçesi olan "yüksek katılım" ilkesi gereği "eleyici uygulamalar" gündemden çıkmıştır. Ortaöğrenimi başarmış tüm Birleşik Krallık vatandaşları İAÜ'nin öğrencisi olmaya hak kazanırlar.

Kayıt için üstlenecekleri yükümlülükler, kaydolacakları eğitim programına karar vermek, rehber ve danışmanlar gözetiminde başvuru formlarını doldurmak, kayıt ücretini ödemek, eğitim katkı payı taksitlerini ödemeyi taahhüt etmektir.

İAÜ'den yararlanmaya karar veren adaylar gerek Milton Keynes'deki merkez kampüste gerek değişik yerleşim birimlerindeki çalışma merkezlerinde bulunan rehberlik ve danışma merkezlerine başvurarak rehberlik desteği alabilmektedirler.

Biraraya getirildiğinde önlisans programının içeriğini oluşturan kurslar öğrencilerin tercihi dikkate alınarak kredili ya da kredisiz olarak verilebilmektedir. Bu programları içerik yapısı açısından hizmetiçi eğitim

ya da yetiştirim programına benzetmek mümkündür. Bunlara “sertifika programları” denmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin program hedefi olan belgeyi alabilmek için sınav ve proje çalışmalarından oluşan bir dizi bitirme yükümlülüğünün gereğini yerine getirmesi gerekir. Sertifikayı almak zorunlu değildir.

Önlisans programları ise bir dizi sertifika programı biraraya getirilerek oluşturulur. Öğrenciler, farklı sertifika programlarını farklı zamanlarda alarak önlisans programını bir akademik yıldan daha uzun bir sürede tamamlayabilirler. Ya da programın bütünü bir akademik yılda alarak önlisans eğitimini tamamlayabilir. Önlisans diploması alınmayacaksa programda yer alan bir dizi akademik yükümlülüğü üstlenme zorunluğu kalmaz.

Önlisans diploması alabilmek için sertifika almak; lisansa devam edebilmek için ise önlisans diploması zorunludur. Bunun için ek yükümlülüklerin gereği yerine getirilir.

İAÜ lisans sonrasında Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını da yine açık öğrenim yöntemiyle vermektedir.

g) Giderlerin Azaltılması

İAÜ'nin tüm uygulama stratejileri, giderlerin azaltılması kadar gelir kaynaklarının çoğaltılmasına yönelik olarak geliştirilir. Sözü edilen “değişim planı: 1996-2005”de de belirtildiği gibi gelecek dönemde gelir ve kaynaklarını artırma hedefine yönelik olarak;

- pazarlama yatırımlarına hız ve yoğunluk kazandırılacak;
- teknoloji yatırımları artırılacak;
- iş ve görev analizleri yapılarak yeni iş ve görev tanımları geliştirilecek;
- kariyer planlaması ilkeleri politik kurumsal hedefler temel alınarak tekrar tanımlanacak;
- nesnel performans değerlendirme ölçek ve ölçütleri geliştirilerek uygulanacak;
- yeterlikleri açısından işe uygunsuzluğu ya da performans düşüklüğü görülenlere hizmetiçi eğitim olanaklarından yararlanarak uyumlaştırma (oryantasyon) olanağı sağlanacak;
- uyum sağlayamayan çalışanlar için erken emeklilik çekici hale getirilecektir.

h) Devletin Aradan Çıkartılması

1990'a kadar geçen süre içinde İAÜ, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin bugüne kadar uyguladığı gibi devletin tanımladığı gereksinimlere yönelik kitlesel eğitim yapan bir yükseköğretim kurumu kimliğine sahip olmuştur. Bu nedenle devlet, İAÜ'nin hem kaynağı hem de tüketicisi olmuştur. Bu durumu "devlet İAÜ'nin varoluş nedenidir!" biçiminde de anlatmak olasıdır. Bu durum İAÜ'yi, küçük bir abartıyla, bir tür devlet dairesi haline getirerek verimlilik, etkililik ve kalite ölçütlerini gözetmek zorunluğunu duymadan üretim yapan hantal bir kuruluşa dönüştürmüştür.

Böylece, İAÜ herhangi bir kurumla rekabet hedefi olmayan, bu nedenle yaratıcılık ve yenilikçi arayış enerjisi zayıf, hedeflerine bağlı olarak hareket gücü sınırlı, üretme güdüsü düşük bir kurum niteliği kazanmıştır. Gereğin üzerinde işgücü nedeniyle İAÜ tükettiğini karşılayamaz hale gelmiştir. Bu durum süreç içinde işlevsizleşmeyi de beraberinde getirmiştir.

1990'dan başlayarak, özelleştirme politikalarının bir uzantısı gereği üniversitenin kamu giderleri içindeki payının aşamalı azaltılmasına başlanmıştır. Bunun için devlet, üniversitelere bütçe dışından kaynak üretme olanaklarını yaratmış; bazen de oluşturduğu destekleme programlarıyla önyak olmuştur.

İAÜ "proje temelinde çalışma" biçimine en çabuk uyum sağlayan yükseköğretim kurumlarından biri olmuştur. Böylece İAÜ talebi temsil eder konumdaki devletle, talep adına dolaylı etkileşime girmek yerine; "aracı" konumdaki devleti devreden çıkartarak talebin doğrudan kendisi ile etkileşime girme olanağı bulmuştur. Bunun için yoğun pazar araştırmaları yapmak zorunda kalmıştır. Bu araştırmalar, İAÜ geleneğinde olmayan; örgütsel yapının yatkın ve kadronun deneyim sahibi olmadığı etkinliklerdir. Bununla birlikte, örgüt yapısını harekete geçirerek hantal ve sadece kaynak tüketen görünümünü; üretken, verimli ve etkili görünüme dönüştürmüştür.

AÖF'NDE DEĞİŞİM VE YENİDEN YAPILANMA GEREĞİ

1980'li yılların başında AÖF üniversite kapılarında yükseköğrenim

olanağına kavuşamayan büyük bir öğrenci kitlesi için ciddi bir umut kapısı olmuştu. Halbuki öncesinde yaşanmış, başarısız olduğu için çeşitli maduriyetlere neden olmuş YAYKUR ve Mektupla Yüksek Öğretim uygulamaları kamuoyunun hafızasında henüz tazeliğini yitirmemişti. Ek olarak akademisyenler AÖF modeli hakkındaki olumsuz görüşlerini tüm kitle iletişim araçları ile kamuoyuna yoğun bir biçimde yayıyordu. Buna karşın AÖF'nin ilk adımda açtığı kapasite yoğun talep üzerine yaklaşık %100 oranında artırılmak zorunda kalmıştı.

Bu dönemde yükseköğretim düzeyinde açılan İktisat ve İş İdaresi programının kapasitesi sınırlıydı. Bununla birlikte talep kitlesel niteliklerini koruyordu. Bu yüzden uzaktan öğretim ilkelerine göre tasarlanmış olan program ile talep uyum sağlamışlardır.

Bununla birlikte, süreç içinde kitlesel talep doyum noktasına ulaşmıştır. Özellikle 1990'ların ikinci yarısında açıkça görüldüğü üzere "başvuru ve kayıt" ile belirlenen talep genişletilen kapasitenin önce %40-50'sine son iki yılda da %25'ine inmiştir. Bireysel talep öncelik ve ağırlık kazanmaktadır. Diğer bir anlatımla, AÖF öğrencilerinin ortak bilgi paketlerine ve çok sayıda öğrencinin gereksinmelerini karşılayabilen programlara yönelen beklentileri artık yok denecek kadar azdır. Bu talep yerini diğerleri ile ortak bilgi sayısı giderek azalan; farklı bilgileri içeren; taleplerin doyurulmasını hedefleyen "öğrenim programı" beklentisine bırakmıştır.

AÖF, varolan üretim biçimi, hizmet ilkeleri ve örgütsel yapısıyla henüz bu yeni beklentiyi karşılamaya yönelmediği izlenimini vermektedir.

AÖF'NDE NELER YAPILMALI?

1- Devlet İş, Proje ve Gelir Kaynağı Olmaktan Çıkartılmalıdır

AÖF kurulduğu günden bu yana bir ya da iki örneğin dışında sürekli olarak devletin yarattığı projeler üzerinde çalışmıştır. Yükseköğretim düzeyinde İktisat ve İş İdaresi Lisans Programları (Dört yıllık), Eğitim Lisans Tamamlama (+ İki yıllık), Eğitim Önlisans (İki yıllık) Sağlık Personeli ve Hemşirelik Önlisans (İki yıllık) vb., devletin belirlediği gereksinmeyi karşılayan AÖF projeleridir. Bu durum pazarda hizmetin tüketicisi ve üreticinin yüzyüze gelmesini engellemektedir. Bu ise

programların etkililik, verimlilik ve kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu noktada devlet, hizmetin gerçek tüketicisi karşısında üreticinin; öğrenci karşısında fakültenin temsilciliğini üstlenmektedir. Açıkçası eğitim gereksinme ve programı öğrenciye dayatılmaktadır. Bunun sonucunda öğrenci sunulan hizmete gerek duyduğunun gerçekten bilincine varmadan öğrenci olmakta; özlük iyileştirmelerinden (derece, kadem vb.) güdüleneceği varsayılarak programlara kaydedilmektedir.

Devlet, AÖF karşısında da öğrenciyi temsil etmektedir. Bu ise, herhangi bir gereksinim analizi ya da pazar araştırmasına dayanmayan; olduğu varsayılan gereksinmeyi fakülteye yansıtma sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda fakültenin, gerçeği yansıtmayan ve hatalı verilere dayalı tasarım süreçleri gerçekleştirmesi kaçınılmazdır. Söz konusu hatanın uygulanma sonucunda doyumsuzluk yaratarak tepkilere yol açtığı bilinmektedir. Bu durumun en belirgin göstergesi ara ve yıl sonu sınavlarındaki başarı ortalamasının düşük olması ve kopya girişimlerinin sayıca yüksek, yaygın ve yoğun olarak görülmesiyle belgelenebilir.

Sorunun giderilmesi için, proje ve talep devlet tarafından belirlenip AÖF'ne yansıtılsa bile AÖF'nin gereksinim analizlerini yapması gereklidir. Bu uygulama, hedef kitleyi oluşturan öğrencilerin bireysel ilgi ve beklentilerinin yoğunlaştığı alanları belirleyerek programların içerik yapılandırma çabalarının gerçekçi temeller üzerine oturtulmasını sağlayacaktır. Bu veriler, ayrıca, hizmetin sunuş biçimi içerisinde medya tasarımının da beklentileri karşılayacak stratejiler üzerine oturtulmasını kolaylaştıracaktır.

2- Kapsamlı Pazar Analizi Yapılmalıdır

AÖF, ağırlıklı olarak gözlemlere ve sezinlemelere dayalı olarak belirlenen talep hareketliliklerini somut verilere dönüştürerek ürün nitelikleri ile üretim ve sunum biçimlerini bu verilere göre tasarımlar hale getirmelidir. Bunun için, tutum ölçümlerini de içeren ve düzenli aralıklarla uygulanan kapsamlı pazar araştırmalarına gereken önemi vermelidir. Bu verilerin sayısal analizleri AÖF'nin pazar içindeki konumunu, talebin geçirdiği içerik ve biçim değişiklikleri ile bunun toplam kütle içindeki boyutunu gözler önüne serecektir. Bu veriler AÖF ve

üniversite yönetimine, gelecek vizyonlarını somut verilere dayanarak yapma olanağı sağlayacaktır.

Bu araştırmaların ulusal pazar ya da yurtiçinde olduğu kadar uluslararası pazarlara da yönelmesi pazarlama strateji ve politikaların gerçekliği kadar fakültenin parasal girdi olanaklarının sayısal ifadesini de kolaylaştıracaktır.

Bu araştırmaların verimlilik, etkililik ve kalite ölçümleri amacına yönelik olarak, ürünün hizmete sunulmasından sonra da yinelenmesi gereği açıktır.

3- Pazarlama AÖF İçin Bir Zorunluluk Olmalıdır

Devletin önyak olduğu projelerin AÖF'nin hizmetlerinin sunum ve geliştirilmesinde sahip olduğu işlev ve buna bağlı önemi yadsınamaz. Bununla birlikte, 1990'ların sonunda gelinen aşamada, devlet projelerinin fakülteye getirilmesinin sınırlılığı da araştırıldığında açıklık kazanan bir gerçektir. Dahası, devletten proje beklentisinin fakültenin üretken ve yaratıcı dinamiklerini hareketsiz kılarak işlevsizleşmeye neden olduğu bir gerçektir. Fakültenin bugüne kadar sürdürdüğü hizmet üretim çabası sürecinde uzman kadrolarını üretmiş, bilgi ve deneyim birikimlerini yetkinleştirmiş, parasal ve teknolojik altyapısını zenginleştirmiş olduğu tartışılmayacak durumdadır. AÖF kendi ayakları üzerinde durabilecek ve atılım gerçekleştirebilecek yeterliklere sahip olduğu görünümünü vermektedir.

Bu durum, bundan sonra hiçbir zaman, devletten proje almaması gerektiği biçiminde algılanmamalıdır. Anlatılmak istenen AÖF'nin devlet projeleriyle yetinmemesi gerektiğidir.

AÖF kendi bünyesinde ve üniversitenin uzman birimlerinde varolan dinamikleri harekete yöneltmek bugün sahip olduğu olanaklardan fazlasına sahip olacağı izlenimini yansıtmaktadır. Bunun için, hedeflediği pazarı iyi tanımlaması ve talebi doğru seçilmiş içerik ve sunuş biçimleri ile karşılayabilecek üretim süreçlerini başlatması yeterli olacaktır. Bunun sonrasında ise ürünün pazara etkili tanıtım olanakları işe koşularak sunulması gerekmektedir. Varolan talebin saptanıp doyurulması kadar talebin kaşırtılması da temel stratejik hedeflerden biri olmak durumundadır. Bunun için gereğinde hizmetlerin reklamı yapılabileceği

gibi halkla ilişkilerin “rehberlik ve danışmanlık” avantajlarından da yararlanılması bir zorunluluk olarak görünmektedir.

Uluslararası pazarlar fakültenin ilgi odaklarından biri olmak durumundadır. İAÜ'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde, üst düzeyde gizlilik özelliğine sahip sekiz ayrı pazar araştırması çalışmasını başlatmış ve sürdürmekte olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte, sözkonusu pazarların gerek coğrafya gerek kültürel açıdan Türkiye'ye yakınlığı üzerinde özen ve dikkatle durulması gereken bir gerçektir.

4- Bireysel Talebin Doyurulması Temel Hizmet Stratejisi Olmalıdır

Pazar araştırma ve analizi bireysel ve kitlesel talebin yönelimlerini ortaya çıkaracağından talebin farklılaşarak yöneldiği bilgi ve beceriler ile ortaklaşan talebin yoğunlaştığı alanları belirlemek kolaylaşacaktır. Böylece, program içeriklerinin tasarımı, geliştirim ve uygulamasında bireysel ve diğerlerinden farklı; içerik yapılarıyla kitlesel ve diğerleriyle ortak program dengesi somut sayısal verilere dayandırılabilir. Sözkonusu denge ve oranlar hizmetin verilmesi sürecinde işe koşulacak teknolojilerin kitlesel ya da bireysel iletişime yakınlıkları açısından da gözlemlenmelidir.

5- AÖF Hizmeti Çeşitlendirilmelidir

Yükseköğretim kadar diğer eğitim alanlarında da talebin kantite ve kalite açısından doyurulmadığı açıktır. Bu arada eğitim beklentisi hızla yoğunlaşmaktadır. Bu açıdan AÖF'nin öğrenci sayısının en az üç kat daha artacağı kestirilebilmektedir. Bu sayılara ulaştığında AÖF'nin pazar içindeki pay ve hacminin de bağlantılı olarak artması kaçınılmazdır. Bu sayısal artış doyumunu da güçleştirecektir.

Bunun için AÖF programlarında;

- hizmet türü olarak,
- eğitim düzeyleri olarak,
- alan ya da konular dikkate alınarak,
- sağlayacağı kazanımlar belirlenerek gitmesi bir zorunluluktur.

Hizmet türü olarak eğitim “AÖF temelli” ya da “AÖF” destekli olarak iki türde verilebilir. AÖF temelli uygulamalarda hizmet kitlesel uzaktan öğretim ya da açık öğrenim yöntemine uygun olarak verilebilir. Diğer bir anlatımla, bu modelde “örgün eğitim” sözkonusu değildir. Bununla birlikte, AÖF destekli uygulamalarda örgün eğitim temeldir. Ancak, eğitimin kalite, verimlilik ve etkililiğini artırmak için uzaktan öğretim ya da açıköğretim yöntemlerinden destek sağlanır.

AÖF sadece yükseköğretimde lisans, önlisans ve lisans tamamlama düzeylerinde değil; temel eğitim , orta öğretim, hizmetiçi eğitim, yetiştirim, yaygın öğretim, lisansüstü eğitim düzeylerinde de hizmet verebilir. MEB’nin “Açık Öğretim Lisesi” uygulaması AÖF’nin, alanları varken girişmediği için boş bıraktığı pazar payının kaybedilmesi olarak değerlendirilmelidir.

AÖF eğitim hizmeti sunduğu konu ve alanlar açısından, az da olsa, çeşitlendirme çabası göstermiştir. Sözkonusu düzey, konu ve alanlarda ulaşılan birikim dikkate alındığında bundan farklı düzey, konu ve alanlarda da yararlanılabilir. Değinilen birikimin “içerik analizi” yapıldığında bundan daha başka hangi projelerde yararlanılabileceği belirlenmelidir.

İçerik analizi verimlilik ilkesinin de gereğidir. Örnek olarak “Matematik” öğrenimi AÖF’nin bütün programlarında içerilmiş bir konudur. Matematik kitapları her program için, hemen hemen aynı içerikte ancak farklı yazarlar tarafından, tekrar yazılmıştır. Bu kitaplar yinelenerek edite edilmiş ve basılmıştır. Bu durum, proje giderlerini gereksiz yere yükselterek verim kaybına neden olmaktadır. Oysa karşılığı telif olarak yazarına ödenmiş yazılı birikimin içerik analizinin yapıldığında, hedeflenen öğrencinin düzey ve beklentileri dikkate alınarak tasarım ve editasyonun yinelenmesi yeterli olacaktır. Yazarlardan yeni yazılması gereken bölümler belirlendikçe yararlanılmaktadır.

AÖF’nin sunduğu hizmet paketi içinde yükseköğretime yönelik tüm programlar süreç sonunda Lisans-önlisans diploması veya sertifika almayı zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk AÖF’nin sağladığı eğitim hizmetinden yararlanan kitleyi gereksiz yere sınırlarken; fakültenin hizmet alanını da kısıtlamaktadır. AÖF’nin diploma ve sertifika hizmetinin bir zorunluluk olmaktan çıkartılarak seçenek haline dönüştürülmesi fakültenin hizmet alanını genişleteceği gibi öğrenci sayısını da artıracaktır.

Fakültenin yayınladığı TV programlarının, kayıtlı öğrenciler yanında toplumun değişik kesimleri tarafından da ilgi ile izlendiği hatırlanmalıdır. Bu durum toplumun, aslında, AÖF'nin sınırlamalarını aşmış olduğunun açık ve somut bir göstergesidir. Yapılacak şey bu ilginin ek malzemelerle desteklenerek öğrenmeye dönüştürülmesidir. Öğrencinin bu ek hizmetlerden yararlanmak ve kazanımlarını artırmak için yapacağı, kayıt yükümlülüklerini yerine getirmektir.

6- Programlara Kayıtlı Öğrenci Kitlesinin Boyutları Küçülmeli

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yaklaşık sayıları toplam 600.000 ile 800.000 arasındaki kayıtlı öğrencisi ile kitlesel uzaktan öğretim yapan kurumlar arasında bile aşırı büyüklükte bir "mega üniversite"dir. Bu sayısal büyüklük benzersizliğinden ötürü bir sorun olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan bu büyüklük berzersizliğinden ötürü bir sorun olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan bu büyüklük, eğitime gereksinim duyan genç nüfus yoğunluğu yüksek bir topluma sahip Türkiye'nin gerçeğidir ve avantaja dönüştürülmeye yatkındır.

Bununla birlikte, sayıların büyüklüğü ile verimlilik ve etkilik ve kalite arasında terk orantılı bir bağıntı olduğu da açıktır. Özellikle, yüzyüze eğitim talebinin yaygınlaşıp yoğunlaştığı göz önüne alındığında program başına düşen öğrenci sayısının azaltılması bir zorunluluktur.

7- Program İçerik ve Sunum Biçimleri Açısından Güncelleştirilmelidir

AÖF'nin akademik birikimi içinde dile getirilen program ve malzeme işlevini görmüştür. Etki gücü zayıflamış hatta yer yer yitirilmiştir. Bu savın birinci dayanağı, birçok programda aktarılan içeriğin güncelliğini yitirmiş olmasına bağlanabilir. Bununla birlikte, öğrencinin gereksindiği halde içerikte bulunmadığı hayal kırıklığı yaşadığı yeni bilgilerin eksikliği bir başka sorundur. Bu sorunlar program içeriklerinin yapılandırılmasında karşılaşılan tasarım sorunların göstermektedir.

İçerik tasarım yetersizliklerine ek bir başka sorun da medya hatalarından kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere, iletişim olanaklarının her biri farklı bir etkiyi yaratır. İletişim araçlarının sözü edilen farklı etkileri onların özgün işlevleri olarak da tanımlanmaktadır. Farklı iletişim

olanakları farklı etki özellikleri nedeniyle öğrenciyi kazandırılmak istenen yeterlik dikkate alınarak seçilir.

Örnek olarak; devinsel (bedensel) yeterliklerin kazandırılması için görsel-işitsel iletişim olanaklarına başvurmanın bilimsel gerekçeleri vardır. Burada TV, video, CDROM yada CDI vb. teknolojilerden yararlanılabilir. Kazandırılacak yeterlik zihinsel olduğunda bilginin görüntüden yararlanmadan aktarımı bir taktikdir. Zihinsel yeterlikleri kazandırmaya çalışırken hareketli görüntüye başvurmak bir akademik taktik hatası olduğu kadar amacının tersine etkide bulunarak öğrenmeyi zorlaştırabilecek bir verimlilik sorunu yaratır.

Bu hataların giderilerek değinilen sorunların önünün alınması için varolan programların içerik ve medya analizleri yapılmalı; gerektiğinde yeniden tasarlanmalıdır.

8- Yükseköğretim Programlarında Giriş Sınavı Önkoşul Olmaktan Çıkarılmalıdır

Uzaktan öğretim ya da açık öğrenim modeline uygun olarak yükseköğretim hizmeti veren üniversiteler arasında giriş sınavı uygulayan kurum artık kalmamıştır. Giriş sınavı, ilke ve işlev açısından uzaktan öğretim veya açık öğrenim felsefesine temelden aykırı düşen, örgün eğitime özgü bir uygulamadır. Mantığı adayların başlangıç yeterliklerine sahip olma durumunu sınamaktır. Ama asıl gerekçe fizik kapasite yetersizlerinden ötürü sistemin eleyici olmak zorunda kalmasıdır.

9- Ara ve Dönem Sonu Sınavlar İsteğe Bağlı Olmalıdır

Sınav, alınan eğitimden yararlanarak dereceyle tanımlanan düzeyi belirlemek için ölçme ve değerlendirme aracıdır. Bununla öğrencinin, program başlangıcında belirlenen amaca ve hedeflenen yeterliklere ne ölçüde ulaştığı belgelenir. Tüm eğitim uygulamalarının bu türden bir dereceyi hedeflemeyebileceği; bu nedenle belgelenmesine gerek olmadığı bir gerçektir.

Bu türden eğitim gereksinimlerine karşılık olarak ara ve dönemsonu sınav zorunluluğu koymak hedef kitleyi sınırlandıracağı gibi giderleri artırarak verimlilik sorununa neden olacaktır.

10-Hizmetin Üretim Süreçlerinde Üniversitenin Uzman Birimlerinden Daha Verimli Biçimde Yararlanılmalıdır

AÖF, Anadolu Üniversitesi'nin belirli bazı birimlerinden eşgüdümlü yararlanma becerisini zaten sergilemektedir. Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi (BAUM) ve Bilgisayar Destekli Eğitim Merkezi (BDE) bu birimlere verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, özellikle içeriğin yapılandırılması ve sunuş kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabileceği bilinmesine karşın bugüne kadar AÖF'ne destek veremeyen birimlerin olduğu da açıktır. Bunlar arasında;

- kitapların görsel etkisini artırmak için grafik tasarım birikimlerinden yararlanılabilecek **Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü,**
- hareketli görüntünün en etkili biçimlerinden biri olan canlandırma konusunda yetkinliğini kanıtlamış bir birim olan **Güzel Sanatlar Fakültesi Animasyon Bölümü,**
- sergilediği ürünlerle kanıtladığı uzmanlık alanının gereği olarak programların gereksinim analizi ve içerik analizlerinden başlayarak içeriğin yapılandırılması konusunda öğretim ve medya tasarımı ve editasyon alanında danışmanlık sağlayabilecek durumdaki **İletişim Bilimleri Fakültesi Eğitim İletişimi ve Planlaması Bölümü,**
- görsel işitsel malzeme yapımında ETV'nin bugüne kadar nitelikli insan kaynağını sağlamış ve danışmanlık desteği sağlayabilecek uzman kadro ve birikimi ile **İletişim Bilimleri Fakültesi Sinema ve Televizyon Bölümü,**
- pazar araştırmaları ve pazarlama kadar reklam ve halkla ilişkiler uzmanlığını gerçekleştirdiği farklı projelerle sergilemiş **İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Sanatları Bölümü,**
- özellikle yazılı malzemelerin etkili iletişim yeterliğini sayfa tasarımı ve basım teknolojileri alanındaki birikimleriyle sergilemiş **İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayıncılık Bölümü**

AÖF'ne uzman ve bilgi birikimi desteği sağlayabilecek birimler olarak akla gelmektedir. Bu birim temsilcilerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulabilecek eşgüdümlü birimi aracılığıyla analiz, tasarım, editasyon, üretim ve sunuş kalitesi yanında verimlilik de güvence altına alınabilecektir.

11-Değişim ve Yeniden Yapılanma Programına Uyum İçin Hizmetiçi Eğitim Uygulanmalıdır

Değişim ve yeniden yapılanma programları uygulandığı her örgütsel yapıda gereksinilir. Bununla birlikte, programın kapsamında yer alacak insan kaynağı sürece hazırlanmadığı ve uyumlulaştırılmadığında örgüt açısından zarar verici de olabilmektedir. Bu olasılık, örgüt yapısı büyüdükçe artma eğilimi gösterir.

Temel nedeni örgütlere, varolan üretim yüklerine ek yeni yükler getirmesidir. Bu yükler emek kadar zaman ve para harcamayı da gerektirir. Bu nedenle getirisi, külfetini karşılamadığı durumda girişilmemesinde yarar vardır.

Önlemi ise çözüm yeterliği yüksek bilginin, sağlıklı örgütiçi iletişim kanalları harekete geçirilerek dolaşım ve paylaşımının sağlanmasıdır. Tersi durumda gerçekdışı ve çözüm getiriciliği bir yana yeni sorunlar yaratabilen dedikodunun yaygınlaşmasıdır. Bu nedenle değişim ve yeniden yapılanma programlarının uygulama öncesinde sağlıklı örgütiçi iletişim süreçleri işe koşulmalıdır. Uygulama sürecinde de değinilen türden bilgi dolaşım ve paylaşım etkinliğinin yoğunluğunu yitirmemesine özen gösterme zorunluluğu vardır.

Çözüm seçeneklerinin başında, programın uygulanacağı örgütsel yapının tüm birey ve birimlerinin hizmetiçi eğitim görmesinin sağlanması gerekmektedir. Hizmetiçi eğitim, programın farklı aşamalarında farklı stratejik hedeflere yönelir. Ancak her aşamada ortak hedef uyumlaştırmadır (oryantasyon).

AÖF'nde de ilk hedef programın uygulanma gerekliliği konusunda uzlaşa sağlamak olmalıdır. Özetle bu aşamada “ne yapılacak?” ve “neden yapılacak?” soruları yanıtlanmalıdır. Bu örgüt içindeki birim ve bireylerin beklentilerini yönetimin amaçlarına uyumlu hale getirmeyi sağlayacaktır. Bu aşamada yöntem toplu söyleşi olabilir. Taktik gereği informal bir üslubun belirlenmesi beklenen etkiyi artırabilecektir.

Hizmetiçi eğitimin ikinci hedefi uygulama sürecine katılacak AÖF elemanlarını sürece katkı sağlama biçimlerinin neler olabileceği konusunda bilgilendirmedir. Özetle, bu aşamada, “kim neyi, nasıl

yapacak?" sorularına yanıt aranması gerekir. Burada yöntem birimlere yönelik seminer düzenleme olabilir. Burada taktik gereği, meslek performansının geliştirilmesine yönelik eski ve yeni uygulama biçimlerinin karşılaştırılması işe yarar bir seçenek olabilir.

AÖF'nde yazar, tasarımcı, editör ve üretim birimlerinde görevli uzmanların bu eğitim süreçlerine katılımının sağlanmasının zorunluluk olacağı açıktır.

SONUÇ

Anadolu Aniversitesi Açıköğretim Fakültesi 1990'ların sonuna gelindiği bu dönemde İngiliz Açık Üniversitesi'nin 1990'ların başında olduğu noktadır. Öncelikle Türk kamuoyu AÖF'nin topluma sağladığı yararı sorgulamakta, çoğu zaman da sorgulamaya gerek dahi duymadan yargılamaktadır. Kamuoyunun farklı araçlardan yararlanarak farklı ortamlarda yansıttığı tepkileri fakültenin Türk toplumunun zihninde 1980'li yılların başında yarattığı olumlu izlenimi yitirme yolunda olduğunu göstermektedir. Bu durum açıkça AÖF'nin sunduğu hizmet açısından kalite sorunu yaşadığının göstergesi niteliğindedir. Fakülteye yönelen yükseköğretim düzeyinde başvuru geçen yaklaşık yirmi yıllık süreç içinde hissedilir ölçüde düşmüştür. Fakülteye olan talep sayısal olarak bugün hizmetin ilk sunulduğu dönemdeki ile eşit duruma gelmiştir. Bu ise hizmetin ciddi denebilecek etkililik sorunu ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Fakülte iletişim yatırım ve olanaklarını, ulusal ve uluslararası düzeyde örgütlenmesini ve kadro genişletmesini gerek duyacağı ölçüye çıkarmış ancak fakülteye olan talep başlangıç düzeylerine çekilmiştir. Bu ise kalite ve etkililik sorunlarına ek olarak verimlilik sorununun da yaşanmakta olduğunu belgelemektedir.

Bu çalışma yazarının, yedi yıl arayla İAÜ'de gerçekleştirdiği iki araştırma çalışmasının sonuçlarından üyesi bulunduğu Anadolu Üniversitesi'nin başlangıç süreçlerinde yoğun olarak emek verdiği Açıköğretim Fakültesi'ni yararlandırma amacının bir ürünüdür. Çünkü, İAÜ yedi yıl önce, bugün AÖF'nin yaşadığı sorunların hemen tümüyle aynılardan ötürü soruna çözüm getirmek amacıyla değişim ve yeniden yapılandırma sürecini başlatmıştır. Bu süreç elde ettiği başarıdan hız kazanarak ve gelişerek sürmektedir. AÖF insan kaynağının birikim ve becerileri yanında sahip olduğu ayrıcalıklı teknolojik ve mali olanaklar dikkate alındığında aynı başarıyı sağlayacak durumdadır.

Sorunlar için getirilen çözüm önerileri İAÖ'de uygulananların aynısı değildir. Dahası yazar, İAÜ değişim ve yeniden yapılanma programını AÖF'ne uyarlamaya da çalışmamaktadır. Bununla birlikte, dünyanın neresinde olursa olsun sorunu yaratan kadar onu çözenin de bilgi birikimi, insan kaynağı ve örgütün iç dinamikleri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu her yerde aynıdır. Bir diğer yaklaşımla, kalite, etkililik ve verimlilik sorunları dünyanın her yerinde hemen hemen aynı nedenlerden ortaya çıkarlar. Çözüm seçenekleri de birbirine benzer.

Bu noktada yazarın amacı, üniversite ve fakültenin karar organlarının AÖF'nin sorunlarına çözüm aramayı düşündüklerinde dikkate alabilecekleri bir seçenek sunmak; o noktadaki arkadaşlarını seçeneksiz bırakmamaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

BARKAN, M. "İngiliz Açık Üniversitesi'nde Yapısal Değişiklikler ve Açıköğretim İçin Düşündükleri". **Kurgu 10**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını.

LAURILLARD, D. (1996). "Rethinking University Teaching; A Framework for The Effective Use of Technology". **Routledge Studies in Distance Education**.

DANIEL, J.S. (1994). **Mega-Universities and Knowledge Media**, Open and Distance Learning Series, Kogan Page.

DEARING, Sir R. (23 July 1994). The National Committee of Inquiry into Higher Education In the Learning Society (summary report): UK.

_____ (1995). **Plans for Change: 1996-2005**. The Universities Strategic and Development Plans, The Open University, Planning Division.